

Het openbare werk van de Theosophical Society Pablo Sender

Pablo Sender is bioloog.
Hij woont en werkt op het Amerikaanse
hoofdkwartier van de TS Adyar.

Dit artikel bouwt voort op *Mrs. Radha Burnier*
door Cristian Conen, *The Theosophist*,
december 2014.

Twee uitersten

Mijn werk voor de TS heeft mij de gelegenheid geboden programma's te presenteren in verschillende landen en steden, daarbij in contact komend met leden van veel theosofische afdelingen. Hierdoor heb ik kennis gekregen van een variëteit aan benaderingen van het werk van onze vereniging en van de verschillende manieren waarop leden omgaan met de uitdagingen die zij ontmoeten. Ter illustratie: er zijn twee houdingen die de uitersten van het spectrum van antwoorden dat ik observeerde, vertegenwoordigen. Verschillende groepen hebben de neiging de ene of de andere richting in te slaan, waarbij sommige dicht in de buurt van één van de twee uitersten komen. Als we te dicht bij een uiterste komen, dreigt het gevaar dat we te ver van ons pad afwijken en daardoor de weg kwijtraken. Als we de doelstellingen van onze organisatie willen bereiken, is het belangrijk ernaar te streven de zeer wenselijke, maar evenzeer lastige middenweg te vinden.

Aan de ene kant van het spectrum bevindt zich het idee dat het succes van het werk van de TS kan worden afgemeten aan het aantal mensen dat tot onze activiteiten wordt aangetrokken. Als het belangrijkste doel is om een zo breed mogelijk publiek aan te trekken, dan wordt het openbare programma al gauw afgestemd op datgene wat het gemakkelijkst is voor het grote publiek. De gekozen onderwerpen neigen naar wat in de mode, opwindend, aangenaam of plezierig is. We horen vaak dat theosofische leringen te moeilijk, te veeleisend of ouderwets zijn. Als leden meer in deze richting denken is het kenmerkende gevolg dat de programma's die ingaan op de basis van theosofie steeds meer terzijde worden geschoven. Aangezien hierdoor de diepte van de aangeboden boodschap en haar potentie om het leven van mensen fundamenteel te veranderen meestal over het hoofd wordt gezien, is het resultaat een geleidelijke verschuiving van spiritueel onderwijs naar spiritueel entertainment.

De andere kant van het spectrum ziet moderne theosofie als het laatste woord van de esoterische filosofie en benoemt daarmee alle andere leringen als 'exoterisch' en van weinig waarde. Deze leden neigen er juist toe om uitsluitend de studie van traditionele theosofische literatuur, en het gebruik van specifieke woorden en terminologie te benadrukken. In het algemeen zijn zij niet erg gevoelig voor de noden van het gewone publiek, noch zijn zij al te zeer geïnteresseerd in het vinden van effectieve manieren om hun begrip te delen met nieuwkomers. Zij werken in de veronderstelling dat slechts enkelen tot theosofie worden geroepen, en dat diegenen die zich bij ons willen aansluiten zich moeten inspannen om de taal en concepten te begrijpen. Dit leidt tot het bestaan van groepen die zeer bedreven en bekwaam zijn in een bepaalde specifieke kennis die weinig relevant is voor de wereld in het algemeen, hoewel zij voldoening geeft aan deze paar leden.

Deze twee extremen brengen ieder hun eigen problemen voort. De eerste benadering leidt tot een uitgebreid, maar oppervlakkig ledental, waarbij mensen zich niet verbonden voelen met de TS, en ook niet verenigd zijn in een gemeenschappelijk streven. Er heerst een open en hartelijke sfeer die gepaard gaat met een gebrek aan helderheid of richting. De tweede benadering brengt een klein en compact ledental van actieve en toegewijde mensen voort. Deze leden hebben veelal strakke ideeën en neigen naar dogmatisme, met de conflicten die gewoonlijk samengaan met rigide interpretaties.

Het lijkt duidelijk dat een gezonde theosofische organisatie een evenwichtige benadering moet vinden, waarin de positieve kanten van de beide extremen een plek hebben, en de negatieve worden vermeden. Dit artikel doet een zoektocht in die richting.

Het oorspronkelijke experiment

Een buitenstaander die deze beschrijving van de binnen de TS bestaande verschillende benaderingen leest, kan natuurlijk de vraag stellen: hoe kunnen deze twee tegengestelde houdingen binnen één enkele organisatie bestaan? Dit komt voort uit een nogal uniek kenmerk van de TS die, volgens één van haar initiatiefnemers ('Inner Founders', of innerlijk stichters), was opgezet als een 'experiment' waarvoor volgens de klaarblijkelijke mening van de meeste Mahatma's de mensheid nog niet gereed was.

Vóór de stichting van de TS in 1875 bestond het door de meeste spirituele tradities gevolgde model eruit zich te ontwikkelen rondom een centrale figuur of rond centrale figuren, en het doel van de beweging was een speciale set leringen te verspreiden. Boeddhisme is bijvoorbeeld gebaseerd op de leringen van de Boeddha en christendom op wat Jezus predikte. Veel organisaties die na de TS werden geïntroduceerd volgen ook dit patroon: de Antroposofische Vereniging volgt de leringen van Rudolph Steiner, de Krishnamurti Foundation die van Krishnamurti, enzovoort. De TS werd op een andere wijze opgericht. Hoewel mevrouw H.P. Blavatsky, één van de

mede-oprichters, een duidelijk omschreven kader van leringen verspreidde, was de TS nooit bedoeld als een 'Blavatsky Vereniging'. In de loop van de tijd leverde een nogal groot aantal theosofen een bijdrage aan de vorming van een rijke en diverse verzameling leringen die we 'moderne theosofie' noemen. Onze vereniging was evenwel niet opgericht om haar activiteiten alleen te beperken tot het verspreiden van dit wereldbeeld. De TS was in feite de eerste organisatie in de moderne tijd die aanzette tot een systematische studie van de verschillende beschikbare spirituele, filosofische en wetenschappelijke leringen – zowel oude als moderne.

Ongeveer een eeuw na de geboorte van de TS begonnen andere organisaties deze nieuwe trend geleidelijk over te nemen en heden ten dage zijn er veel organisaties die lezingen, retraites en workshops over uiteenlopende 'spirituele' onderwerpen aanbieden. Over het algemeen hebben deze nieuwe centra geen eigen leringen. Zij zijn populair geworden als neutrale 'paraplu-organisaties' voor de promotie van verschillende tradities, filosofieën en bewegingen.

Het unieke van de TS ligt in het feit dat zij binnen één organisatie twee schijnbaar tegengestelde kwaliteiten omvat. De TS heeft, zoals gebruikelijk bij traditionele spirituele bewegingen, een eigen specifiek wereldbeeld te bieden door de theosofische leringen, maar haar werk stopt hier niet. De TS moedigt ook de studie van andere tradities aan, zoals gebruikelijk bij de hedendaagse neutrale spirituele centra. De aanwezigheid van deze twee aspecten samen vormt een essentieel en onderscheidend kenmerk van de TS. Als onze organisatie één van beide aspecten zou uitsluiten, zou zij ofwel een theosofische 'kerk' met zijn eigen dogma's worden, ofwel een zuiver eclectische TS, zonder een eigen geluid. In beide gevallen zou dit betekenen dat de TS niet meer zou beantwoorden aan de doelstelling van het moment van oprichting; dan zou het door de Mahatma's geïnitieerde experiment uiteindelijk mislukt zijn.

Erkennen van de waarde van de twee benaderingen en leren deze beide in ere te houden is niet zo moeilijk als op het eerste gezicht lijkt. Wanneer ze goed worden begrepen zijn deze twee aspecten niet met elkaar in strijd, maar vullen elkaar aan.

Toegewijde leden van de TS hebben een serieuze, maar inspirerende verantwoordelijkheid op hun schouders, namelijk om deel te hebben in een door de Meesters van Wijsheid ontworpen opdracht om de mensheid te helpen zich in een nieuwe richting te bewegen, om een voorbeeld te bieden dat andere bewegingen inspireert. Zoals de Maha Chohan verklaarde: *De Theosofische Vereniging was uitgekozen als de hoeksteen, de basis van de toekomstige religies van de mensheid.* *¹

Openbaar werk

Lange tijd sinds de oprichting van de TS was onze organisatie één van de zeer weinige alternatieven voor traditionele religies, vooral in het westen, maar vandaag zijn er duizenden organisaties die, grofweg gezegd, 'spiritualiteit' promoten. Wat is de rol van de TS te midden van deze overvloed van aanbod? Is zij nog relevant? Heeft zij iets unieks te bieden?

Door de jaren heen heeft de TS op veel manieren en op diverse terreinen invloed gehad. Zij stond centraal bij het promoten van esoterie in de moderne tijd. Zij was van fundamenteel belang voor de opleving van het boeddhisme in het oosten. De TS hielp India weer vertrouwen te krijgen in de oude leringen, die indertijd meestal als bijgeloof werden bestempeld. Onze organisatie stimuleerde de vertaling, studie en verspreiding van Sanskriet literatuur onder een breed publiek. In feite was zij onontbeerlijk bij het overbrengen van oosterse leringen naar het westen. De TS wees op de nauwe band tussen wetenschap en spiritualiteit, in een tijd waarin deze twee als onverenigbare tegenstellingen werden gezien. Zij benadrukte ook de noodzaak van vergelijkende studie van godsdiensten en van een dialoog tussen gelovigen, op een moment dat dit voor de meeste mensen volledig onbekend, en zelfs ondenkbaar was. Leden van de TS waren centrale persoonlijkheden bij de verspreiding van esoterisch christendom in het algemeen, en gnostiek in het bijzonder, tientallen jaren voor de ontdekking van de Dode Zee-rollen en de Nag Hammadi geschriften. Theosofische leringen hadden ook hun invloed op onder meer het terrein van kunst, onderwijs, genezing en dergelijke.

Het is belangrijk op te merken dat de gemiddelde mens in het westen vrijwel geen andere bronnen voor zijn studie gehad zou hebben als de TS geen programma's en lezingen over bijvoorbeeld boeddhisme, hindoeïsme of gnostiek had georganiseerd. Nu is de situatie heel anders: in de meeste landen zijn tal van organisaties op deze terreinen werkzaam. Kabbalisten, soefies, genezers, enzovoort verspreiden hun eigen leringen vrij effectief, en lezingen en boeken zijn vrijwel overal gemakkelijk toegankelijk. Dan komt dus vanzelfsprekend de vraag naar voren welke plek deze onderwerpen in onze openbare programma's zouden moeten hebben.

Stelt u zich voor dat er een theosofische groep is waar het programma voor het seizoen hoofdzakelijk bestaat uit het uitnodigen van mensen om te spreken over moderne religies, genezing, engelen, kristallen, enzovoort. Hoewel ieder van deze onderwerpen zelf waardevol is, moeten we ons afvragen: hoe relevant zijn deze onderwerpen in de context van het theosofische werk? Natuurlijk zijn er speciale gevallen waarmee rekening moet worden gehouden. Als we spreken over een groep in een stad waarin deze onderwerpen moeilijk toegankelijk zijn, dan kunnen dit soort programma's een positieve invloed hebben. Ook in gevallen waarin een religie verkeerd kan worden begrepen, zoals wellicht op dit moment de

islam, kunnen programma's hierover een belangrijk deel van het theosofische werk uitmaken, maar is het in normale omstandigheden voor een groep verstandig om tijd, geld en hulpmiddelen aan te wenden om lezingen en publicaties te produceren over onderwerpen die buiten de TS overvloedig voorhanden zijn?

Om te bepalen welke programma's we zouden kunnen promoten opdat ons werk voor de mensheid relevant blijft, zouden we de volgende vraag kunnen stellen: *Als de TS zou verdwijnen, wat zou dan het gemis zijn? Zouden boeddhisme, hindoeïsme of enige andere religie verlies lijden? Zou het terrein van wetenschap of spiritualiteit worden geraakt?* Dezelfde vraag kan over andere tradities en terreinen worden gesteld en het antwoord zal waarschijnlijk zijn dat bij geen daarvan het gemis opgemerkt zou worden.

Wat zouden we verliezen als de TS zou verdwijnen? Het eerste en meest voor de hand liggende antwoord is: de theosofische leringen. Als onze organisatie theosofie niet zou verspreiden, wie dan wel? Zouden de volgelingen van enige religie theosofie onderwijzen? Zouden zij die zich bezighouden met Gestalt-psychologie of met de bewustzijnsbeweging (mindfulness movement) dat doen? Wie zou het doen? Zeker, de boeken zouden nog beschikbaar zijn op internet, maar zonder een organisatie die deze leringen promoot en mensen helpt ze te begrijpen, zouden ze spoedig in de vergetelheid raken. Blavatsky zei dat de TS was opgericht *om eraan bij te dragen de mensen te tonen dat zoiets als theosofie bestaat en hen te helpen zich ertoe te verheffen door haar eeuwige waarheden te bestuderen en in zich op te nemen.* *2

Het lijkt duidelijk dat, naast het werkterrein dat door onze drie doelstellingen wordt bepaald, het bewaren, ontwikkelen en verspreiden van theosofie een fundamenteel aspect van onze missie vormen. Betekent dit dat we alleen theosofie moeten onderwijzen? Zouden we, net zoals de meeste spirituele tradities, een soort theosofische sekte moeten worden die uitsluitend de woorden van haar stichters en leiders onderwijst? Ook hier kan de vraag wat de wereld zou missen als de TS een van de vele spirituele sekten werd, enige helderheid brengen. We zouden ons kunnen realiseren dat de TS een speciaal soort studie biedt die in de moderne wereld nog steeds vrij uniek is.

Zoals verklaard in de tweede doelstelling, is een deel van het doel van onze vereniging *het aanmoedigen van de vergelijkende studie van godsdienst, wijsbegeerte en wetenschap.* Indien toegepast in ons openbare werk, lijkt dit in te houden dat we een veelheid aan lezingen zouden moeten hebben over uiteenlopende onderwerpen, zoals bijvoorbeeld over yoga, mystiek, Griekse filosofie, enzovoort. Dit is echter niet een *vergelijkende* studie. We zouden dan slechts een serie verschillende benaderingen zonder duidelijk onderling verband aanbieden. Naar mijn mening

vraagt de tweede doelstelling een extra inspanning om de verschillende wereldvisies met elkaar te *vergelijken*, uitkomend op een synthese van begrijpen, en die is holistischer dan de eenvoudige optelsom van de verschillende delen. Als we dit doen, hebben we iets unieks te bieden, een nieuw element van begrijpen dat de ontelbare spirituele gezichtspunten die heden beschikbaar zijn zou kunnen ordenen en overbruggen.

Een eenvoudig voorbeeld is het hedendaagse 'doorsnee' christendom (mainstream christianity) dat ertoe neigt te benadrukken dat we zondaars zijn, en niet in staat om onszelf te bevrijden. We moeten in Jezus geloven en onze persoonlijke wil opgeven, om de Wil van God te volgen. Daarentegen stellen moderne advaita-leringen dat we al verlicht zijn, en daarom geen behoefte hebben aan een verlosser, of aan oefeningen om verlossing te bereiken. Als onze theosofische groep twee opeenvolgende lezingen over deze onderwerpen aanbiedt, zullen de mensen kennis maken met twee schijnbaar tegenstrijdige leringen die weinig overeenkomstige gezichtspunten doen vermoeden. Wat zouden zij met deze informatie kunnen doen?

In het verleden waren de mensen vaak niet op de hoogte van de wereldvisies van andere godsdiensten. Het simpele feit in contact te kunnen komen met een ander perspectief had een innerlijk weldadig effect, doordat mensen de mogelijkheid kregen 'buiten hun eigen straatje' (out of the box) te denken. Maar vandaag weet men dat er allerlei verschillende, gemakkelijk toegankelijke, religieuze standpunten bestaan. In feite voelen velen zich overspoeld en verward door een dergelijke diversiteit. Alleen maar verschillende perspectieven blijven aanbieden is niet langer voldoende. Als we relevant willen blijven, kunnen we niet volstaan met het herhalen van oude formules die niet langer aansluiten bij de noden van het moment. Dit betekent dat lessen over andere tradities niet langer strikt noodzakelijk zijn. In feite kan de TS juist op dit vlak iets bieden waartoe, algemeen gesproken, geen andere organisatie in staat is. Terugkomend op ons voorbeeld: als de religieuze filosofieën van het christendom en de advaita werkelijk in tegenspraak met elkaar zouden zijn, dan sluit de één de ander uit en zal slechts één van de twee voor een individu waardevol of waar zijn, terwijl de ander onwaar zou zijn. Als we echter gebruik maken van het diepere begrip dat de theosofische leringen bieden, kunnen we een nieuw licht laten schijnen op hun schijnbare tegenstrijdigheid, en tot een meer holistische en diepzinnige realisatie komen.

Het christendom beschrijft bijvoorbeeld, gezien vanuit een theosofisch perspectief, een noodzakelijke houding op het niveau van het persoonlijk ego (kama-manas). Dit bewustzijnsniveau is uit de aard der zaak beperkt en niet in staat om de waarheid te zien. Het persoonlijk ego moet uit de weg gaan opdat het goddelijke zich kan manifesteren. Moderne advaita spreekt op haar beurt over de wijsheid (buddhi-manas) die een inherent

onderdeel vormt van onze spirituele individualiteit. Onze ware natuur is al verlicht, maar zij wordt verduisterd als zij zich moet uitdrukken via de persoonlijkheid. Als we deze twee leringen samenbrengen, dan realiseren we ons dat, als onze ingeboren wijsheid zich moet manifesteren in de ontwakende fase, het persoonlijk ego moet worden achtergelaten.

Als deze wereldvisies vanuit dit perspectief worden beschouwd, zijn ze beide relevant. Ze spreken niet over verschillende waarheden, maar over verschillende *aspecten* van dezelfde waarheid. Ze hebben beide hun plek en vullen elkaar aan, door met elkaar een samenhangender beeld te scheppen dan ieder van hen apart kan. Is deze boodschap niet veel waardevoller dan het simpelweg aanbieden van twee losstaande programma's waarbij mensen achterblijven met schijnbaar tegengestelde gezichtspunten?

Toegegeven, om dit te doen heeft de spreker een bepaalde mate van kennis van christendom, advaita en theosofie nodig. Eenvoudigweg mensen uitnodigen om over hun tradities te spreken is immers veel gemakkelijker dan het presenteren van een vergelijkende studie. Geen enkele organisatie kan echter verwachten een betekenisvolle invloed in de wereld te hebben als zij haar werk met een clichématige houding aanpakt.

Werk van leden

Het is duidelijk dat de kwaliteit van ons theosofisch werk in de publieke arena afhankelijk is van de kwaliteit van ons ledenbestand. In landen waar het nationale bestuur en de plaatselijke afdelingen een degelijke opleiding van hun leden niet stimuleren, worden publieke activiteiten ofwel meer afhankelijk van niet-theosofische sprekers, ofwel saai en niet-inspirerend. Hier wordt het belang van het werk van de afdelingen, zoals door Cristian Conen in zijn artikel benadrukt, meer dan duidelijk.

Het is noodzakelijk om hier op te merken dat theosofische opleiding zich niet beperkt tot intellectuele studie. Als we in onze openbare programma's méér dan alleen maar woorden en concepten willen communiceren; als we degenen die naar onze bijeenkomsten komen willen inspireren, dan moeten we een eerlijke poging doen om een theosofisch leven te leiden, in de mate dat dit voor ons op dit moment mogelijk is. Alleen dan zijn we in staat de leringen te tonen als een levende kracht die ons leven kan veranderen. In de woorden van een Meester van Wijsheid: *De problemen van ware theosofie en haar grote missie zijn allereerst het uitwerken van heldere, ondubbelzinnige concepten van ethische ideeën en verplichtingen ... en ten tweede het toegankelijk maken van deze concepten voor het dagelijks leven ... waar ze toegepast zouden kunnen worden.* *³

In dit artikel kunnen we slechts de rol van de TS onderzoeken bij het aanbieden van een ruim begrippenkader dat kan dienen als basis voor de spirituele praktijk. De studie van moderne theosofie zou een niet aflatende

activiteit van afdelingen en toegewijde leden moeten zijn. Deze stelling komt niet voort uit een dogmatische geest, maar simpelweg uit het feit dat theosofische leringen zelf die unieke benadering verschaffen waarmee onze organisatie aan de wereld kan bijdragen. Als we niet vertrouwd zijn met deze leringen, zullen we niet in staat zijn iets oorspronkelijks te bieden.

Als theosofische leringen echter worden bestudeerd met uitsluiting van al het andere, dan zullen wij de zoveelste groep worden die een deeltje van de Waarheid promoot, zonder in staat te zijn het geheel te onderscheiden. Wij kunnen voor onze leden mogelijkheden creëren om andere tradities te leren kennen en deze kennis te absorberen.

Bij dit streven moeten we ons verdiepen in de bronnen van filosofieën, liever dan te herhalen wat Blavatsky (of een andere theosoof) over deze traditie zegt. We moeten voorzichtig zijn om niet alles door een soort 'theosofisch filter' te zien. Als bijvoorbeeld een traditie zegt dat men kan reïncarneren in dieren, moeten we niet onmiddellijk verklaren dat dit niet waar is. We moeten in staat zijn de logica ervan te begrijpen, zelfs als we er niet volledig mee instemmen. Wanneer we deze stap hebben gezet, kan het onderwerp vanuit een theosofisch standpunt worden onderzocht, om nieuw licht op duistere punten te laten schijnen, of om een nieuwe dimensie van interpretatie toe te voegen.

In het begin kan dit vergelijkende werk moeilijk lijken, maar grote geleerdheid is niet werkelijk noodzakelijk. Het voorbeeld dat ik hierboven gaf vereist slechts een basiskennis van de betreffende tradities. Zoals met zoveel zaken in het leven baart oefening kunst, en uiteindelijk zijn we in staat het werk zonder moeite te volbrengen.

Door zich in deze richting te bewegen, kan de TS voortgaan een levende invloed te hebben op de evolutie van de mensheid en, misschien, inderdaad de hoeksteen worden van toekomstige religies door een voorbeeld te zijn van een diepere, holistische en niet-exclusieve benadering van het leven.

*¹ - C. Jinarajadasa (ed.), *Letters from the Masters of the Wisdom*, First Series, no.1 (Adyar, Madras: TPH, 1988), page 4

*² - H.P. Blavatsky, *The Key to Theosophy* (London: TPH [1987]), page 57

*³ - B. de Zirkoff (ed.), *Blavatsky Collected Writings*, vol. VII (Wheaton, IL: TPH, 1988), page 175

Uit: *The Theosophist*, september 2015

Vertaling: S.C.